

Zuzana Kollárová, Marta Bednárová
(Archiwum Państwowe w Lewoczy, Oddział w Popradzie)

Súkromné archívy na Slovensku

História starostlivosti štátu o archívne dokumenty sa začala písať na Slovensku vydaním vládneho nariadenia č. 29/1954 Zb. z. o archívniectve. Do spoločenských zmien v roku 1989, sa činnosť archívov na Slovensku zameriavala na odbornú správu archívnych dokumentov, ktoré vznikli z pôsobnosti štátnych úradov a samospráv, škôl, štátnych podnikov, družstiev a pod. Sústava archívov pozostávala z riadiacej zložky Ministerstva vnútra Slovenskej republiky – Archívnej správy, či neskôr z odboru archívov a spisovej služby, zo Štátneho ústredného archívu v Bratislave, Archívu hlavného mesta Bratislava a Archívu mesta Košice, nasledovalo 7 štátnych oblastných archívov a 38 štátnych okresných archívov. Spoločenské zmeny po 17. novembri 1989 výrazne zasiahli aj do režimu fungovania štátnych archívov.

V súčasnosti (2014) môžeme na Slovensku archívy rozdeliť na:

1. Verejné archívy:

a) Štátne ústredné archívy (Slovenský národný archív, Štátny ústredný bankový archív) a štátne archívy s regionálnou územnou pôsobnosťou (Štátny archív v Banskej Bystrici s pobočkami; Štátny archív v Bratislave s pobočkami; Štátny archív v Bytči s pobočkami; Štátny archív v Košiciach s pobočkami; Štátny archív v Levoči s pobočkami; Štátny archív v Nitre s pobočkami; Štátny archív v Prešove s pobočkami);

b) archívy štátnych orgánov, štátnych rozpočtových organizácií a štátnych príspevkových organizácií;

c) mestské archívy a archívy samosprávnych krajov;

d) archívy právnických osôb zriadených zákonom;

e) archívy právnických osôb a archívy fyzických osôb, ktoré sú orgánmi verejnej správy.

2. Súkromné archívy: archívy právnických osôb a archívy fyzických osôb¹.

1. Verejné archívy spravujú fondy súkromných osôb, rodín a rodov, ktoré majú pre spoločnosť väčší význam. Ide hlavne o osoby z politického, kultúrneho, spoločenského, či športového diania. V Slovenskom národnom archíve v Bratislave sa nachádzajú fondy viacerých šľachtických rodov a panstiev, napr. rody Erdödy (1216) 1247-1894; Esterházi 1236-1939; Habsburg 1728-1918; rodín a osôb – hudobného skladateľa a tvorcu prvej slovenskej opery Kováč Wieland Ján Levoslav Bella 1861-1943; rímskokatolíckeho kňaza, slovenského politika a zakladateľa Slovenskej ľudovej strany Andreja Hlinku 1836-1938; významného slovenského politika, astronóma a vedca Milana Rastislava Štefánika 1849-1938; historika a archívára Pavla Križka 1254-1943; politika, verejného činiteľa Vavra Šrobára 1900-1948. V Štátnom ústrednom banskom archíve sa nachádzajú pozostalosti, či osobné fondy rôznych odborníkov v baníctve, ale i príbuzných odborov. Napr. Osobný fond bývalého riaditeľa archívu Jozefa Gindla, CSc. (1925) 1927-1991, Kolomana Münnicha 1875-1934 a Ing. Alexandra Valentényiho 1876-1946.

Súkromné archívy významných osôb v príslušnom regióne sa na Slovensku sústreďovali hlavne v štátnych archívoch, v menšej miere v ich pobočkách. Zväčša išlo o osobné pranie tej ktorej rodiny o zachovanie súkromného archívu v menšom archíve s ktorým ich spájali osobné kontakty. V *Štátnom archíve v Banskej Bystrici* môžeme nájsť fondy rodov, ktoré pôsobili v tomto regióne od 13. do 19. storočia. Zaujímavými sú napr. rody Koháry-Coburg (1241) 1321-1909, rod Szontágh 1844 a Turóczi z Radnoviec 1631-1944. V *Štátnom archíve v Bratislave* sú početnejšie zastúpené fondy rodín a osôb, čo vyplýva z postavenia Bratislavy ako hlavného mesta a sústreďovania významných činníkov v tomto regióne. Sú tu napr. fondy šľachtickej rodiny Andrassy 1764-1912, Križko (1531) 1547-1846, Mednyánszky z Beckova (1263) 1323-1934. Početne zastúpené sú archívy rodov v *Štátnom archíve v Bytči* od 14. storočia do roku 1940. Informácie o významných politických, cirkevných, hospodárskych a kultúrnych dejateľoch z regiónu severozápadného Slovenska sa nachádza skoro v stovke archívnych fondov rodín a osôb od 13. do 20. storočia. Významnými sú fondy prof. Ing. Petra Halašu 1698-1950, prof. Dr. Antona Bagina 1650-1982 a prof. Jaroslava Vodrážku, ktorý sa preslávil hlavne knižnou ilustráciou. *Štátny archív v Košiciach* spravuje fond rodu Dessewffyovcov z Fintíc 1808-1861 a písomností niekoľko desiatok rodín a osobností z územia východného Slovenska z rokov 1549-1990. *Štátny archív v Levoči* sa špecializuje na rody a panstvá z historického územia Spišskej župy. Nachádzajú sa tu napr. archívy rodov Andrassy z Krásnej Hôrky 1290-1948, Hohenlohe

¹ Zákon č. 395/2002 z. z. o archívoch a registratúrach a o doplnení niektorých zákonov.

z Javoriny 1829-1937, Horváth – Stansith zo Strážok (1294) 1298-1973, Várady-Szakmáry z Lučivnej 1570-1906. Od 13. storočia do roku 1990 majú zachované archívne dokumenty z okolo 80 súkromných archívov. Mimoriadny význam má fond lekára a röntgenológa Dr. Vojtecha Alexandra a jeho rodiny (1635) 1703-1975. *Štátny archív v Nitre* sa zameriava na archívne fondy rodov a pansťev zo západného Slovenska. Významný archívny fond je fond rodu Pálfi v Bojniciach (1370) 1614-1949 a Baťov veľkostatok v Bojniciach 1926-1949. *Štátny archív v Prešove* má tiež pomerne bohaté zastúpenie archívnych fondov rodov, ktoré mali svoje majetky na východnom Slovensku, najmä v historickej Šarišskej župe – napr. Rod Berzeviczy z Brezovice (1209) 1567-1943. Vo fonde sa zachovali archívne dokumenty torzovito, prevažne išlo o korešpondenciu a literárnu pozostalosť príslušníkov rodu. Zaujímavý je aj archív rodu Sztáray z Michaloviec (1057) 1279-1931. Sztárayovci boli dlhšiu dobu dedičnými županmi Užhorodskej župy. Po Drugethovskom panstve boli ich majetky druhé najväčšie na východnom Slovensku.

Z pobočiek štátnych archívov spomeňme aspoň niektoré, ktorým sa podarilo zachovať vzácne súkromné zbierky. Ide hlavne o majetkové dokumenty, korešpondenciu, časti knižničnej a fotografickej pozostalosti. V *Štátnom archíve v Banskej Bystrici, pobočka Banská Bystrica* sa nachádza fond rodiny Gregussovcov z Banskej Štiavnice. *Pobočka vo Zvolene* spravuje hudobnú pozostalosť rodiny Ostrolúckej 1785-1853. V *Štátnom archíve v Bytči, pobočka Čadca* je archív Rodiny Slaninákovcov – Škrabákovcov z Rakovej 1675-1932. V *pobočke v Martine* sa nachádza vzácny fond národného umelca maliara Martina Benku 1939-1967, či mešťanostu Galandu z rokov 1710-1875. Viacero osobných fondov spravuje *pobočka v Žiline*. Nachádzajú sa tu napríklad fondy rodiny Závodských zo Závodia 1351-1888, Vojtecha Tvrdeho 1911-1947, Pavla Hložného 1931-1944 a Františka Bednárika 1925-1951. V *Štátnom archíve v Levoči, pobočka Poprad* spravujú archívny fond lekára Dr. Michala Greisigera zo Spišskej Belej, partizána Daniela Vrbičana z Popradu, novinára Pavla Svetoňa z Popradu, či športovca Vladimíra Jančeka z Kežmarku. V pobočke v Spišskej Novej Vsi sú uložené písomnosti G.A. Illíny von Illenfeld zo Smolníka (1787) 1831 a Reich zo Spišskej Novej Vsi 1895-1950. V *Štátnom archíve Košice, pobočka Rožňava* je sprístupnený fond rodu Gömöry z Rožňavy (1493) 1803-1894 a Szontágh z Rožňavy 1870-1918. V *pobočke v Trebišove* sa nachádza archív rodu Mailáthovcov z Príbeníka 1806-1867. Viac súkromných fondov sa nachádza v *Štátnom archíve v Bratislave, pobočka Trenčín*. Nachádzajú sa tu napríklad písomnosti Jozefa Braneckého (1868) 1893-1962 (1992), Ing. Eugena Schotlza 1878-1918 a PhMr. Jána Halaša (1876) 1937-1981.

Špeciálne postavenie majú mestské archívy v Bratislave a v Košiciach. V *archíve hlavného mesta Bratislavy* sa nachádza viacero mimoriadne vzácných osobných fondov. Pre Slovákov majú mimoriadny význam pozostalosti Michala Miloslava Hodžu 1811-1870 a Jozefa Miloslava Hurbana 1817-1888, ktorí pat-

rili medzi blízkych priateľov a spolupracovníkov slovenského národného buditeľa Ľudovíta Štúra. Tu má uložené písomnosti aj F. S. Messerschmidt 1732-1783, považovaný za jedného z najväčších karikaturistov z obdobia baroka. V Bratislave patrí medzi výrazné osobnosti aj sochár Viktor Tilgner, ktorý je autorom viacerých diel nachádzajúcich sa v Bratislave. Zachovali sa jeho písomnosti z rokov 1844-1896. Pre poznanie politického vývoja Európy a hlavne Francúzska má veľký význam osobný fond Jozefa Alexandra Hübnera z rokov 1811-1892. Tento pracoval v rokoch 1833-1837 v Metternichovej kancelárii, neskôr sa na cisárskom dvore zúčastňoval všetkých diplomatických rokovaní. Najcennejším súkromným fondom *Archívu mesta Košíc* je fond Kráľ Ján Zápoľský. V archíve sa zachovalo 5 registrov obsahujúcich súpisy kráľovských šiat, šperkov, drahokamov, pečatí, konských zlatých ozdôb, zoznamy odoslaných alebo prijatých darov, vyúčtovanie dôchodkov rozličných častí Uhorska a Sedmohradska, vyúčtovanie výdavkov a pod.

Zvláštnu skupinu tvoria špecializované verejné archívy. Z hľadiska našej témy sú mimoriadne dôležité – *Archív literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice v Martine* a *Archív Matice slovenskej v Martine*. Oba archívy plnia úlohy ústredného archívu literatúry a umenia Slovenskej republiky so zreteľom na prednostné získavanie, odborné spracovanie, ochranu, skúmanie a publikovanie literárnoarchívnych, hudobnoarchívnych a fotografických pamiatok týkajúcich sa osobností slovenskej kultúrnej histórie od najstarších čias po súčasnosť. V archívoch sa nachádzajú literárne rukopisy a pozostalosti slovenských spisovateľov a národných dejateľov najmä z 19. a 20. storočia. Fondy obsahujú i množstvo jednotlivín – rukopisov literárnych diel, korešpondenciu, dokumentárny materiál k dejinám vedy, literatúry a kultúry. Špeciálnymi položkami sú hudobné rukopisy a hudobniny, v ktorých nájdeme bohaté zbierky ľudových piesní od viacerých pôvodcov a zberateľov, písomné pozostalosti a osobné archívy skladateľov a interpretov. V archívoch sa nachádzajú aj bohaté zbierky fotografií.

V *Ústrednom archíve Slovenskej akadémie vied v Bratislave* sa nachádzajú osobné fondy vedeckých osobností Slovenskej akadémie vied a Českej akadémie vied. Obdobne fondy sú v Bratislave v *Archíve Univerzity Komenského*, *Archívu Slovenskej technickej univerzity*, *Archívu Ekonomickej univerzity*. Početné množstvo osobných fondov hlavne z 19. a 20. storočia sa nachádza v *Archíve Slovenského národného múzea v Bratislave*.

V *Archíve výtvarného umenia Slovenskej národnej galérie* sa nachádza viaceré pozostalosti. Významné postavenie pre rôznorodosť materiálov má fond Jána Fadrusza, bratislavského sochára, žijúceho na prelome 19. a 20. storočia. Jedinečný je i osobný fond maliara 19. storočia Cyrila Kutlíka, zakladateľa umeleckej školy v Belehrade. O osobnosti a diele maliara Ladislava Medňanského veľa napovie pozostalosť rodiny Medňanských, ktorej súčasťou sú i známe maďarské denníky písané gréckou abecedou. Nie menej vý-

znamné sú osobné fondy takých osobností slovenského výtvarného umenia, akými boli Jozef Hanula, Peter Július Kern, Ján Koniarek a iní. Významné miesto majú aj jednotliviny sochára Viktora Tilgnera či listy Alojza Riegeleho. Najvýznamnejšou jednotlivinou je umelecký program zachytený v listoch Mikuláša Galandu a Ľudovíta Fullu. Široké spektrum pohľadov na výtvarné umenie poskytujú vedecké práce, recenzie, hodnotenia v osobných archívoch historikov umenia Alžbety Güntherovej – Mayerovej, Vojtecha Tilkovského atď. Z fondov architektov sú obsahovo veľmi bohaté fondy Szonyi, Harminc, Belluš a Svetlík.

V bratislavských archívoch – v *Archíve Pamiatkového úradu SR, Archíve Slovenského rozhlasu a televízie, Národnom filmovom archíve Slovenského filmového ústavu, Archívu divadelného ústavu* sú sústredené hlavne pozostalosti pracovníkov a významných osobností v danom odbore. Rovnako je to aj v *Archíve Mincovne Kremnica, š.p.*²

Spracovaniu osobných fondov sa v štátnych archívoch nevenovala mimoriadna pozornosť. Pokyny na ich spracovanie sa nachádzajú v publikácii Ochrana, sprístupňovanie a využívanie archívnych dokumentov, ktoré vydala Archívna správa Ministerstva vnútra SSR v roku 1988³. V metodike sa venujú spôsobu inventarizovania osobných dokladov, osobnej korešpondencie a rukopisov, vedeckých, literárnych a iných prác, verejných prejavov, denníkov, pamätí a pod. Špeciálne metodické usmernenie pre spracovanie osobných fondov ministerstvo nevydalo.

Mnohí archivári zo štátnych archívov pracujú na obecných monografiách a biografických publikáciách. Na základe osobného kontaktu s obyvateľmi miest a obcí sa im darí zachraňovať osobné fondy a aj písomností mnohých organizácií, najmä spolkov a združení, čo je veľmi dôležité aj pri biografickom výskume. Zároveň archivári nepriamo zaškolojú obyvateľov v archivárskej práci, ale aj v tom, ako sa s písomnosťami súkromného charakteru nakladá. Po výjdení monografií obyvateľia vidia praktický význam takejto práce. Osobné kontakty neraz zachránili bez finančných nákladov pre štát vzácne archívne dokumenty.

Odlíšná situácia vznikla pri skupine *súkromných archívov*, ktoré „de facto“ do roku 1989 na Slovensku neexistovali. Po zmene vlastníckych vzťahov vznikla v Slovenskej republike aj kategória: 2. *Súkromné archívy* – archívy

² Z. Kollárová, J. Hanus, *Spríevodca po slovenských archívoch*, Prešov: UNIVERSUM 1999, s. 94; *Informatívny spríevodca štátnych archívov Slovenskej republiky I*, red. M. Stieberová, Bratislava: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky 2000, s. 215; *Informatívny spríevodca štátnych archívov Slovenskej republiky II/1*, red. M. Mišovič, Bratislava: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky 2001, s. 359; *Informatívny spríevodca štátnych archívov Slovenskej republiky II/2*, red. M. Mišovič, Bratislava: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky 2001, s. 352.

³ V. Horváth, P. Kartous, J. Watzka, *Ochrana, sprístupňovanie a využívanie archívnych dokumentov*, Bratislava: Archívna správa Ministerstva vnútra SSR 1988, s. 77-82.

právnických osôb a archívy fyzických osôb. Štátne archívy naďalej spravujú vyššie uvedené osobné a rodinné fondy.

V 90. rokoch narástla potreba urýchlene preberať do archívov písomností zaniknutých inštitúcií, štátnych podnikov, spoločenských organizácií, ktorých vyradovanie prebiehalo v časovej tiesni a často neodborne. To zapríčinilo prírastky písomností bez formálnej či obsahovej hodnoty⁴. Kapacita archívov sa naplnila a nebolo možné zabezpečiť kompletizáciu ďalších archívnych fondov. Bolo nutné prenajímať nie vždy archívnym podmienkach vyhovujúce priestory. Na rôznych fórach sa začala diskusia, ako a akým spôsobom zamedziť prírastkom nearchívnej povahy, ako dosiahnuť, aby sa do archívu dostali len dokumenty archívnej hodnoty. Okolo roku 1993 sa v archívnej verejnosti ozvali hlasy uvažujúce o potrebe akéhosi medziarchívu, ktorý bude zabezpečovať medzičlánok, v ktorom sa uložia dokumenty pokiaľ im neuplynú lehoty uloženia a to v prípade, že pôvodca ukončil svoju činnosť, zo zákona, likvidáciou, konkurzom, bankrotom⁵.

Po službe ukladať dokumenty nearchívnej povahy nastal dopyt a trh reagoval ponukou. Svoju činnosť v tejto oblasti postupne začali ponúkať už v roku 1991 spoločnosti s ručením obmedzeným, ktoré vznikali najprv, ako uložíská pre jeden zaniknutý podnik, no postupne si získavali svoju klientelu na základe ponúkaných služieb. Podobne to postupovalo aj v prípade fyzických osôb, kde na živnostenskom úrade bolo možné ohlásiť živnosť na správu registratúry⁶.

Výrazný pokrok v riešení problému so zabezpečením odbornej správy registratúrnych záznamov nearchívnej povahy nastal prijatím zákona SNR č. 395/2002 Z. z., v ktorom sa v §23 hovorí o správe registratúry inou osobou. Odsek 1) vymedzuje, že pôvodca registratúry môže zveriť inej osobe správu registratúrnych záznamov, ktoré už nepotrebuje a ktorým ešte neuplynula lehota uloženia. V odseku 2) je určené, že správu registratúry iného pôvodcu registratúry môže vykonávať len osoba, ktorá má úplné stredné vzdelanie a najmenej tri roky praxe v odbore. Odsek 3) stanovuje, že povinnosti pôvodcu registratúry, ktorému sú záznamy spravované ostávajú zachované a správca je plne zodpovedný v rámci poskytovania svojej služby.

Každý subjekt, ktorý sa venuje správe registratúry sa musí riadiť nasledovnými zákonnými normami: Zákonom č. 395/2002 o archívoch a registratúrach a o doplnení niektorých zákonov – úplné znenie, Vyhláškou Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 628/2002 Zb. z. o doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. V súčasnosti sa pripravuje nový zákon o archívoch a registratúrach.

⁴ SLOBODA, Elo. Archívy a skartácia. In *Fórum archivárov*, 1993, roč. IV., č. 4-5, s. 15.

⁵ Tamtéž.

⁶ www.nikol.sk.

V roku 2004 bolo v obchodnom registri v Slovenskej republike registrovaných asi 3200 firiem s predmetom činnosti súvisiacim s úschovou záznamov. V súčasnosti má takýto predmet podnikania okolo 500 – 700 firiem, z ktorých aktívne vykonáva túto činnosť asi 40. Dnes už môžeme konštatovať, že mnohé tak ako rýchlo vznikli, rýchlo aj zanikli a spolu s nimi niekedy u nich uložené záznamy...

Na Slovensku podnikanie v oblasti spravovania písomnosti iných organizácií je voľnou živnosťou. Nie je viazané na povolenie Ministerstva vnútra SR. Ich činnosť je kontrolovaná štátnymi archívmi podľa územnej príslušnosti.

Po viacerých rokoch hľadania sa spomenutých firiem môžeme skonštatovať, že v súčasnosti by sme ich mohli rozdeliť podľa činnosti nasledovne:

1. Spoločnosti so zahraničnou účasťou – cielene sa venujú správe písomných dokumentov a ich uloženiu. K svojej činnosti využívajú patričné softwarové vybavenie (napr. nemecká softvérová spoločnosť HABEL) a sú aj iniciátormi takejto činnosti. Okrem toho sa venujú aj iným činnostiam, ktoré podporujú správu registratúry. Niekedy je to aj opačne – správa registratúry je doplnkovou činnosťou iných služieb pre spotrebiteľov.

2. Slovenské firmy, resp. spoločnosti, ktorých hlavná náplň je správa a úschova registratúrnych záznamov. Títo sa seriózne venujú písomnostiam mnohých firiem a organizácií, majú kvalitné materiálne a personálne vybavenie.

3. Jednotlivci, ktorí spravujú písomnosti jednej firmy. Spravidla ide o horšie materiálne a personálne zabezpečenie. Zdlhavé je vybavovanie požiadaviek obyvateľov.

4. Fyzické osoby, ktoré zabezpečujú samotný výkon odbornej správy záznamov, ktoré sú uložené u pôvodcu. Pôvodca si písomnosti ukladá vo svojom registratúrnom stredisku.

Náplňou činnosti všetkých uvedených skupín je vytváranie príslušných smerníc na spravovanie písomností (registratúrny plán, registratúrny poriadok), zabezpečenie pravidelného vyradovania a kvalifikovanej manipulácie s písomnosťami. Okrem fyzických osôb, ostatné spomenuté subjekty zabezpečujú vhodné priestory, vyškolený personál, snažia sa o dobrú dostupnosť informácií. Pracovníci zabraňujú neorganizovanému vyradovaniu písomnej agendy. Spoločnosti so zahraničnou účasťou a slovenské firmy vykonávajú v spomenutej oblasti bohatú školiacu činnosť. Správa registratúry sa postupne vo firmách zlepšuje aj vďaka tomu, že jednou z podmienok na získanie certifikátu kvality ISO je zabezpečenie rešpektovania zákonných noriem týkajúcich sa správy písomností. Firmy sprostredkujú kontakt s príslušným štátnym archívom a zabezpečujú odovzdanie archívnych dokumentov po vyradovanom konaní v určenej lehote do štátneho archívu.

Môžeme uviesť niekoľko firiem dlhodobejšie úspešne pôsobiach na Slovensku:

Medzi najstaršie patrí Konzorcium DOCUGROUP, Nové Zámky. Spravuje registratúru svojich partnerov v Slovenskej republike, Českej republike, Maďarskej republike, Holandskom kráľovstve. Má komplexne vybudovanú infraštruktúru, vysokokvalifikovaných odborníkov a skúsenosti nadobudnuté v správe registratúry od roku 1991. Na základe softvérového vybavenia a organizácii práce sa elektronické obrazy záznamov v priebehu niekoľkých minút dostanú na monitor žiadateľa. Systém súčasne vyhodnocuje či má žiadateľ povolený prístup k požadovanej informácii. V zriedkavých prípadoch vyžiadania originálov je čas doručenia limitovaný možnosťami doručovacej služby. Firma zabezpečí kompletný vyradovací proces vrátane komunikácie so štátnym archívom, následne vykoná⁷ odbornú likvidáciu vyradených záznamov pri dodržaní všetkých opatrení zabráňujúcich úniku informácií.

Firma Nikol Martin s.r.o., v Martine pôsobí na trhu už od roku 1993. Zaoberá sa vývojom a dodávkou technológii pre uskladnenie a archivovanie registratúrnych záznamov. Spočiatku bola jej nosným prvkom výroba a dodávka regálových systémov pre archívy a registratúrne strediská. Od roku 2000 rozšírila ponuku o správu registratúry a miesto uloženia záznamov nearchívnej povahy pre iné organizácie, ktorým poskytuje vlastný program na správu registratúry NEO Manager. Vo svojej ponuke má i archívne boxy v rôznych rozmeroch. Poskytuje outsourcing v oblasti správy registratúry⁸.

F.M. Servis, spol. s r. o., Bratislava svojim klientom umožňuje uschovávať dokumenty a médiá s najvyšším stupňom dlhodobej ochrany. Vznikla v roku 1999, jej služby dlhodobo využívajú slovenské firmy i spoločnosti s európskou až celosvetovou pôsobnosťou – z mnohých oblastí hospodárskej činnosti. Všetky dáta vznikajúce v spoločnosti v súvislosti s dlhodobou správou listinných dokumentov ako aj digitalizáciou ukladajú v zabezpečenom dátovom úložisku. Dátové úložisko F.M. Servisu spol. s r. o. svojou štruktúrou garantuje minimálnu možnosť straty dát, ich prípadné zneužitie a umožňuje svojim klientom on-line prístup k databáze, resp. konkrétnym dokumentom, uschovanej registratúry z akéhokoľvek miesta /online cez Internet/ cez zabezpečený prístup a prácu s ňou. V súčasnosti sa v dátovom úložisku F. M. Servis spravuje okolo 17 000 000 klientských dát⁹.

Viacero slovenských firiem špecializujúcich sa na správu registratúry združuje Asociácia správcov registratúr. Vznikla okolo roku 2005. Špecializuje sa na poradenskú činnosť. V roku 2012 získala akreditáciu na vzdelávacie programy v oblasti správy registratúr a archívnej činnosti.

⁷ www.docugroup.sk.

⁸ www.nikol.sk.

⁹ www.fmservis.sk.

Medzi spomenutými pozitívami činnosti firiem zaoberajúcich sa správou písomností je aj viacero úskalí s ktorými sa stretávajú pracovníci štátnych archívov. Najväčším nebezpečenstvom je to, že medzi písomnosťami bez archívnej hodnoty, ktoré majú spravovať spomenuté firmy sa nachádzajú aj písomnosti skupiny s archívnu hodnotou. Vo firmách, ktoré spravujú málo fondov, zväčša iba jeden, sa stáva, že dostupnosť k informáciám nie je dobrá a písomnosti sú tu iba „nečinne“ uložené. Problematickým je zrušenie firmy a presun ňou spravovaných dokumentov na ďalšie subjekty. Sporná je aj ochrana osobných údajov.

Nájsť rovnováhu medzi prácou štátnych archívov a súkromným sektorom, či medzi štátnou správou písomností a ich súkromným spravovaním je niekedy pomerne náročné. Pomer medzi chápaním duchovného princípu, kultúrneho a historického dedičstva s pomerom financií je veľmi krehká mierka. Optimálnym princípom je vzájomná spolupráca a vzájomná úcta k práci tých druhých. Veríme, že časom vzniknú presné kritéria pre správu písomností pre oba sektory a zo štátnych archívov a spoločností zaoberajúcich sa správou registratúry sa spoločne stanú záchrancovia našej minulosti i prítomnosti.

Súkromným archívom na Slovensku sa venuje aj Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť so sídlom v Martine. Cieľom jej činnosti od roku 1991 je poskytnúť základné informácie o možnostiach a podmienkach genealogického výskumu na Slovensku. Spravidla raz ročne v septembri organizuje neformálne stretnutia a odborné školenia pre začínajúcich i pokročilých genealógov. K najúspešnejším patrili seminár Ústne pramene a techniky genealogického výskumu (Martin 1995) a dva ročníky Letnej školy praktickej genealógie (Martin 1996, 1997), tematicky zamerané na štúdium v archívoch SR i v slovacikálnom zahraničí. V roku 2001 spoločnosť vydala pomôcku na čítanie starých rukopisov – Paleografickú čítanku. V roku 1997 spoločnosť vytvorila slovenskú verziu programu Brother's Keeper pre Windows, ktorý umožňuje archivovanie genealogických dát. Od roku 1992 organizovala projekt Prepis náhrobných nápisov, ktorého cieľom je vytvoriť počítačovo spracovanú databázu údajov z náhrobníkov. Spoločnosť sa podieľala aj na projekte výskumu genealógií rodín slovenskej evanjelickej inteligencie 19. storočia, ktorého výsledkom by mal byť lexikón s genealógiami asi 300 rodín. Čiastkové výstupy boli publikované prevažne na stránkach časopisu Genealogicko-heraldický hlas a zborníka Biografické štúdie, ktoré vydáva Biografický ústav Matice slovenskej. Od roku 2001 spolupracuje na výchovno-vzdelávacom projekte Poznaj vlastnú minulosť alebo pátranie po predkoch, ktorý je určený žiakom základných a stredných škôl. Každé 3 roky organizuje súťaž Najlepšie genealogické práce spojenú s verejným vyhodnocovaním prác amatérskych i profesionálnych genealógov¹⁰.

¹⁰ www.genealogy-heraldry.sk/slo/gp.html, 15 stycznia 2015 r.

Zuzana Kollárová
Marta Bednárová

Archiwa prywatne na Słowacji

Streszczenie

Autorki zwracają uwagę na fakt, iż w systemie słowackich archiwów archiwa i archiwalia prywatne odgrywają coraz większą rolę. Omawiają także strukturę archiwów słowackich i ich prawne usytuowanie oraz najważniejsze, najciekawsze materiały o charakterze spuścizn, wskazując jednocześnie na ich możliwości badawcze.

Private Archives in Slovakia

Abstract

The author points out the fact that in the Slovak archival system, archives and private archival materials are gaining more importance. She also discusses the structure of the Slovak archives, their legal situation, and the most important, most interesting legacies, emphasizing their research potential.